

GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİNİN ULUSLARARASI KARŐİLAŐTIRMASI: AMPİRİK KANITLAR

Yrd. Doç. Dr. Mahmut ERDOĞAN

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Finans ve Bankacılık Bölümü
mahmut.erdogan@manas.edu.kg

Öz

Kısıtlı finansal kaynaklar ve finansal piyasalara erişim zorlukları, girişimciliğin gelişmesinin önündeki en büyük problemlerdir. Yeni kurulan ve büyümekte olan işletmeler, özkaynak, borç, risk sermayesi ve ilk halka arz konularında zorluklarla karşılaşmasına rağmen, birçok girişimcilik çalışması sadece eğitim, meslek, deneyim ve cinsiyet gibi demografik özellikleri göz önüne almıştır. Bir girişimci hayatının erken dönem girişimcilik faaliyeti aşamasında büyük problemlerle karşılaşabilir. Bu çalışmanın amacı, Geçiş ekonomileri, Güney Amerika ve Gelişen piyasalarda girişimcilik faaliyetleri arasındaki farklılıkları belirlemek ve ulusal kültürün girişimcilikte risk almayı teşvik etmesi üzerine olan etkilerini araştırmaktır. Bu çalışma, finansal kaynak kıtlığı ve banka hizmet yetersizliğinin gelişmekte olan ülkelerde gelişen ülkelere oranla önemli problemler olduğunu bulmuştur. Çalışmanın verileri Küresel Girişimcilik İzleme projesinin standart anketlerinden sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Girişimcilik, Bölgesel Özellikler, Bireysel.

AN INTERNATIONAL COMPARISON OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES: EMPIRICAL EVIDENCES

Abstract

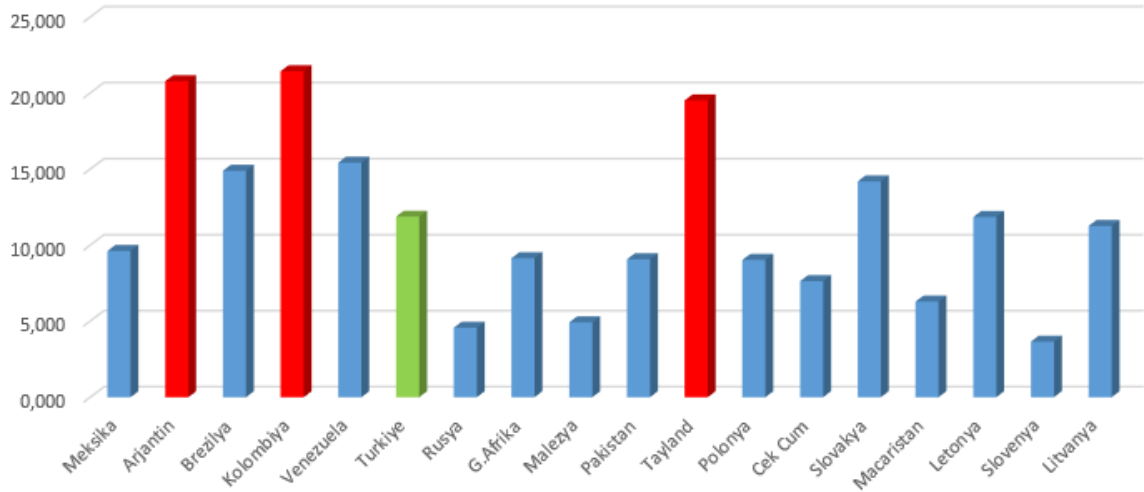
Both the lack of financial resources and access difficulties to financial markets are biggest problems of entrepreneurial development. Although, new and growing firms have insufficient equity, debt, venture capital and IPO funding in a country, some explanations of entrepreneurship only considers the demographic characteristics of entrepreneurs such as education, occupation, experience and gender. An entrepreneur has a big problem at early stage entrepreneurial activity in her lifecycle. The aim of this study is to investigate not only the differences between Transitions, South American and Emerging markets entrepreneurial opportunities, but also the effect of national culture on encouraging entrepreneurial risk taking. The results indicate that lack of financial resources, insufficient banking services are found to be important handicaps met by entrepreneurs in developing countries compared with some developed countries. Data is collected from the Global Entrepreneurship Monitor projects standard survey.

Keywords: Entrepreneurship, Regional Attributes, Micro-Level.

1. Giriş

Girişimcilik faaliyetleri ve tutumlarında ülkeler ve bölgeler arası büyük farklılıklar vardır ve girişimcilik, şahıslardan şirket, bölge, endüstri ve hatta uluslara göre farklılıkların gözlendiği çok boyutlu olağanüstü bir durum olarak tanımlanmaktadır (Karadeniz ve Yılmaz, 2009: 21). Ancak, tanımlama ve verilerin kısıtlı olmasından kaynaklı olarak, girişimcilik faaliyetleri ve tutumları hakkında bugüne kadar uluslararası karşılaştırmalı yapılan çalışma sayısının oldukça az olduğu görülmektedir (Tamasy 2006, Bosma ve Schutjens 2007). Erken dönem girişimcilik ve kurulmuş şirketler bazında ele alındığında girişimcilik faaliyetlerinin her iki açıdan da yüksek oranda bölgesel değişim sergilediği görülür. Bosma ve Schutjens(2007) özellikle genç ve yeni kurulan şirket oranının bölgeler arasında büyük farklılıklar sergilediklerini göstermişlerdir (Bosma ve Schutjens: 2007, 12).

Ülkeler arası araştırmalar karşılaştırma, yeniden çalışma ve diğer ülkelere genellenemeyen ülkeye özgü risklerin azaltılması imkânını verir. Bu tür çalışmalar girişimcilik faaliyetinin birey, şirket, endüstri ve ülke boyutunda ortak anlaşılabilir sözcük ve yöntemler yoluyla farklı modellerin değerlendirilmesi fırsatı sunmaktadır. Literatürde “girişimcilik faaliyeti”; yeni bir iş kurma çabası veya mevcut bir işletmenin bir kişi, bir takım veya mevcut bir işletme tarafından geliştirilme çabası” şeklinde tanımlanabilir (Reynolds ve ark., 2005). Bu noktada erken dönem girişimcilik ve mevcut girişimci kavramı önem kazanmaktadır. Erken dönem girişimciler, üç buçuk yıldan daha az zamanda tamamen ya da kısmen sahip olduğu işletmeyi aktif olarak yöneten yetişkinler olarak tanımlanırken, mevcut girişimciler ise 42 aydan daha fazla zamanda sahip olduğu işi yöneten ve maaş alan yetişkinler olarak tanımlanır. Bu iki aşamanın birleştirilmesi sonucu “toplam erken dönem girişimcilik” değeri elde edilir (Sternberg 2012, 586). Erken dönem girişimcilik bir ülkenin dinamik girişimcilik eğilimini gösterir. Bosma ve Harding (2007) gelişen piyasalardaki erken dönem girişimcilerin genellikle 25-34 yaş grubundaki kişilerden oluştuğunu ve gelişmiş piyasalarda ise 35-44 yaş grubunda bulduklarını belirtmişlerdir. Geçiş ekonomileri, Gelişen Piyasalar ve Güney Amerika ülkelerinde toplam girişimcilik faaliyetinin 2011 yılındaki durumu Şekil 1’de sunulmuştur. 2011 yılında Kolombiya’da toplam girişimcilik faaliyeti %21,44 oranla en yüksek değere sahipken, Arjantin’de %20,78 ve Tayland’da %19,52 orana sahip olduğu görülmektedir. Türkiye’de bu tarihte toplam girişimcilik faaliyeti oranı ise %11,87 olarak belirlenmiştir (GEM, 2011).

Şekil 1: Toplam Girişimcilik Faaliyeti

Yeni işletmelerin oluşturulmasında girişimcilik çevresi büyük önem taşımaktadır. Girişimcilik kararları, alındıkları çevreye bağlı olarak değişmektedir. Wenckers ve ark (2005) ekonomik kalkınma, kültür ve mevcut kurumların yeni iş fırsatları oluşturarak girişimcilik oranını etkilediğini belirtmişlerdir. Bu sebeple, bu çalışma benzer özelliklere sahip farklı bölgelerden gelişmekte olan piyasalarda girişimciliği etkileyen faktörleri, algıları belirlemeyi ve gruplar arası farklılık varsa bunların neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte, çalışmaya dahil edilen ülkeler, girişimcilik araştırmaları konusunda Dünyanın en büyük araştırma konsorsiyumu olan ve girişimcilik faaliyetleri ve tutumları hakkında en büyük sayısal verileri sağlayan Küresel Girişimcilik Gözlemi (GEM) çalışmalarına katılmaya devam etmektedirler. GEM bütün ülkeler arasında karşılaştırmayı sağlayan veriler üretmesine rağmen, temelde birbirlerine benzer ekonomik yapıya sahip olmaları sebebiyle üç gruptan 18 ülke bu çalışmaya örnek olarak seçilmiştir.

Bu çalışmanın ampirik bölümünün ana araştırma soruları:

- Benzer ekonomik yapıya sahip olan örneklem ülkelerindeki bireylerin girişimcilik tutum ve faaliyetlerini belirleyen temel faktörler nelerdir?
- Ülkelerin dahil olduğu gruplar arasında girişimcilik tutum ve faaliyetler arasında farklılık var mıdır? Fark varsa, bu hangi grup ya da gruplar arasındadır?

Çalışmanın ampirik analizleri, ülke kültürü, cinsiyet eşitliği, finansal destekler ve sermayeye erişim, bürokratik uygulamalar, girişimcilik eğitimi, devlet destekleri, mülkiyet hakları ve profesyonel işletmecilik ve yöneticilik eğitiminin girişimciliği etkileyen faktörler olduğunu bulmuştur. Buna ek olarak, gelişen piyasalardaki ülkelerde bulunan girişimcilerin Güney Amerika ve geçiş ekonomilerindeki girişimcilere göre daha iyi bankacılık hizmeti aldıkları belirlenmiştir. Güney Amerika ülkelerinde girişimcilik diğer ülkelere göre olarak

arzu edilen bir kariyer opsiyonu ve gelişen piyasalarda diğer ülkelere oranla girişimcilerin daha kabiliyetli oldukları algısı tespit edilmiştir. Yeni kurulan işletmelerin pazara girişlerinin mevcut işletmeler tarafından engellenmesi algısı, geçiş ekonomilerinde diğer ülkelere göre daha yüksek ve anlamlı farklılık bulunduğu tespit edilmiştir.

Bizim bilgimize göre, daha önceki çalışmalar girişimciliği etkileyen faktörleri ülkeler ve gruplararası karşılaştırma ile farklılıkları belirlememişlerdir. Buna ek olarak, yeni kurulan işletmeler açısından iyi bankacılık hizmeti almaları arasındaki farklılıklar daha önceki çalışmalar tarafından incelenmemiştir. Bu çalışma, gelişen piyasalar, geçiş ekonomileri ve Güney Amerika ülkelerini karşılaştırmalı inceleyerek girişimciliğe etki eden faktörleri belirleyip, farklı olan grupları tespit etmesi bakımından yazına katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın izleyen bölümlerinde konu ile ilgili önceki çalışmalar birinci bölümde incelenmekte, ikinci bölümde veri ve yöntem anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde çalışmanın ampirik bulguları faktör analizi ve tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Çalışma sonuç ve değerlendirmelerle sonlanmıştır.

2. Alan İncelemesi

Girişimcilik davranışı ile girişimcilik tutumları arasındaki bağlantı farklı düzeylerde son zamanlarda yapılan, uluslararası karşılaştırmalı istatistiksel ve ampirik çalışmaların ilgi odağı olmaktadır. Örneğin, Black ve Strahan (2002) Amerikan bankacılık sisteminin girişimciliği desteklemesi ya da ona engel olması konusuna, politika değişimlerinin bankacılık sektöründeki rekabet ve birleşmeleri teşvik edip etmediğini incelemişlerdir. Yeni kurulan şirket oranının, şube kısıtlamalarındaki düzenlemelerin ardından arttığını ve bu düzenlemelerin yeni şirket yoğunluğu üzerindeki negatif etkiyi azalttığını bulmuşlardır. Ayrıca, küçük bankaların payı azaldıkça yeni şirket biçimlerinin arttığını bulmuşlardır (Black ve Strahan: 2002, 2829) Girişimcilik faaliyetleri ve mekânsal bileşenleri arasındaki bağlantıyı gösteren bulgular son dönemde bazı çalışmalar tarafından vurgulanmıştır (Huggins ve Tompson 2016: Huggins ve Tompson 2014: Smallbone ve Welter 2012). Huggins ve Tompson (2014) bir bölgedeki toplum kültürünün girişimcilik oranı üzerinde önemli etkisi olduğuna dair güçlü kanıtlar bulmuşlardır. Bu bulgunun girişimciliğin, bölgeler arasında mevcut olan sosyal ve toplumun kültürel değerlerinin bir ürünü olduğu kadar, bu bölgelerin ekonomik ve iş dünyası merkezli değerlerinin bir ürünü olduğunu belirtmişlerdir. Sosyomekansal kültür ve girişimcilik arasındaki ilişkiyi detaylı biçimde inceleyen Huggins ve Tompson (2016), sosyomekansal kültürün sosyal uyum, kolektif eylem ve sosyal kurallar boyutlarının yerel ekonomilerde dinamik girişimcilik düzeyleriyle ilişkili bulmuşlardır.

Girişimciliği bölgesel olarak inceleyen çalışmalarda mekân kısıtlarından dolayı, sadece girişimcilik tutum ve algıları ile cinsiyet konuları üzerine odaklanılmıştır. GEM verilerine dayalı olarak yapılan ampirik çalışmalar, girişimcilik tutum ve davranışlarının girişimcilik faaliyetleri ile güçlü biçimde bağımlı olduğunu açık şekilde göstermiştir (Arenius ve Minniti, 2005). Diğer yandan ampirik çalışmalar (Carter ve Brush, 2004; Kelley ve ark, 2012), cinsiyetin girişimcilik faaliyetlerinin diğer önemli bir bileşeni olduğunu göstermiştir. Yapılan araştırmalar erkekler tarafından kurulan yeni şirketlerin kadınlar tarafından kurulanlara göre oldukça fazla olduğunu göstermektedir. İş gücünde kadın payının yüksek olması, serbest meslek oranının azalmasına sebep olur, çünkü kadınlar erkeklere göre daha az serbest meslek sahibi olurlar. Delmar ve Davidson (2000) cinsiyetin mikro düzeyde erkeklerin kadınlara göre yeni bir iş kurma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve yeni başlayan girişimciliğin güçlü bir tahminçisi olduğunu bulmuşlardır. Dolayısıyla toplam iş gücü içerisinde kadınların payının yüksek olması, genellikle kadın işgücüne katılım oranını yükseltir ve kadın işgücü payının artmasının kadın girişimcilik faaliyetini pozitif etkileyebileceği beklenmektedir (Verhaul, Van Stel ve Thurik, 2006, 159).

Günümüzde çoğu geçiş ekonomilerinde girişimciliğin gelişmesinde hala eksiklikler mevcuttur ve bu ülkeler geçiş ekonomisi olmayan ülkelerin gerisindedirler. Çünkü geçiş ekonomilerindeki iş çevresi birçok geçiş ekonomisinden daha az müsaittir. Geçiş ekonomileri görece olarak istikrarlı olmayan bir ekonomik çevre, düşük satın alma gücü ve mülkiyet hakları bakımından belirsizliklere sahip olarak karakterize edilebilir. Buna ek olarak, girişimcilik ve yöneticilik becerilerinde eksiklikler, düzenleme sisteminin gelişmemiş olması, bürokratik ve zaman alıcı işlemlerin fazlalığı, iletişim altyapısının modernizasyon gereksinimi, sermayeye ulaşımın ve piyasa hizmetlerinin kısıtlı olması da bu yapının dezavantajlarından (Verhaul, Van Stel ve Thurik, 2006, 159). Bu sebeplerle geçiş ekonomileri ile girişimcilik faaliyetleri arasında negatif ilişki beklenmektedir.

Benzer şekilde, Güney Amerikalı girişimciler de hâlâ farklı zorluklarla karşılaşmaktalar. Kırılgan mülkiyet hakları, aşırı düzenlemeler ve yüksek vergiler girişimciliğin gelişmesini yavaşlatan faktörler. Kadın girişimcilere destek verilmemesi bazı önemli fırsatların kaçırılmasına sebep olmaktadır. Daha fazla sayıda girişimci yaratabilmek için sadece vergi ve düzenlemeler değil, uzun dönem bağımlılık yapmayan girişimci finansal destek sistemlerinin yeniden uygulanmasına gereksinim vardır (Ernst ve Young, 2010). Latin Amerika'da, hisse senedi ile finansman çok yeni gelişen bir olaydır, ekonomik istikrarsızlık, yerel finansal piyasaların gelişmemiş olması, kanunların yeterince açık olmaması, yerel yatırımcıların uzun dönem pozisyon geliştirmelerini zorlaştırmaktadır ve onların düşük

getiriler sağlayan düşük riskli yatırımlara daha çok eğilimli olmalarına sebeptir. Kamu politikaları ise ülkeler arasında farklıdır ancak hisse senedi ile finansman ve borsalara erişimin uygun yolu için teşvik oluşturmak için onların vergi ve finansal sistemleri arasındaki kurumsal engelleri kaldırmak için çabaların arttığı görülmektedir. Şu an Şili, Brezilya ve Meksika bölgede hisse senedi ile finansman için en uygun iş çevresine sahip ülkeler olarak görünmektedir. Latin Amerika'da girişimciler hala şirket yönetimine dış paydaşların katılımına direnç göstermekte, aile tarafından finansmanı ve banka kredilerini hisse senedi ile finansmana tercih etmektedirler ve entelektüel mülkiyet hala karmaşık ve tamamlanamamıştır (Romani, Atienza ve Amoros; 2009, 57). Bu bölgede geleneksel finansal sistemler ve hisse senedi ile finansman aşırı biçimde merkezidir ve mevcut fonlar karlı yatırımlara akmamaktadır (Romani, Atienza ve Amoros; 2009, 58).

Mülkiyet haklarının zayıflığı ekonomik faaliyet, yatırımların büyüklüğü ve özellikle yeni şirketlerin kurulması üzerinde negatif etkiye sahiptir (Acemoglu ve Jhonson, 2005). Çok bürokratik örgütlerde çalışmak insanların kendi işlerini kurma olasılıklarını azaltmaktadır (Sorensen; 2007, 407).

Pazar şartları, politikalar ve kurumsal çevre yenilikçi davranışı desteleyebilir ya da engelleyebilir. Gelişen piyasalarda, yenilik yapmak için girişimci motivasyonu çoğunlukla sınırlıdır, çünkü ekonomik, politik ve düzenleyici belirsizlikler sebebiyle ortaya çıkan riskler oldukça yüksektir. Piyasalar çoğunlukla etkin değildir, mülkiyet hakları da uygun değildir. Ayrıca zayıf sözleşme uygulamaları yeniliklerin getirisini daha riskli yaparken, yetersiz altyapı, düşük kişi başına gelir, kurumsal engeller yeni girişimleri zorlaştırmaktadır (Szirmai ve ark, 2011).

Toplumun en dinamik kesimini oluşturan girişimcilerin davranış biçimini yaşadığı çevre ve gördüğü eğitim şekillendirmektedir. Bu durum girişimcilerin kültürel gelişmelerden en çabuk etkilenen kesim olmasına zemin hazırlamakta ve önemini artırmaktadır (Güney ve Nurmakhmatuly, 2007; 69). Gorji ve Rahimian (2011) kadın ve erkekler arasında girişimciliğe etki eden engelleri araştırmışlardır. Çalışmalarında engelleri; aile, eğitim gibi bireysel engeller, finans, pazarlama ve fiziki kaynakları içeren örgütsel engeller ve sosyokültürel faktörler, kanun ve düzenlemeleri kapsayan çevresel engeller olarak üç ana gruba bölmüşlerdir. Bulguları girişimciliğin önündeki çevresel ve bireysel engeller arasında önemli farklılıkların bulunduğunu göstermiştir. Giacomini ve ark (2011) Amerikalı, Asyalı ve Avrupalı öğrencilerin girişimcilik niyeti ve eğilimi, yeni bir şirket kurmak için motivasyonları ve algıladıkları engeller bakımından aralarında fark olup olmadığını araştırmışlardır. Elde

ettikleri sonuçlar, girişimcilik eğilimi ve niyetlerinin ülkeler arasında farklılık olduğunu ancak öğrencilerin güdüleri ve şevklerini kıran konuların benzerlikler olduğunu göstermektedir.

Ampirik olarak geniş biçimde çalışılmamasına rağmen, girişimcilik eğilimi olan insanların daha az bürokratik olan şirketleri seçtiklerine dair dolaylı ampirik bulgular mevcuttur. Halaby (2003) serbest is yapan ailelerin çocuklarının, önemli bir bölümünün aileleri gibi serbest is yaptıklarını bulmuştur. Sorensen (2007) bu ailelerin çocuklarının serbest is yapma oranlarının yüksek olmasını en azından bir kısmını ailelerinin serbest is yapmalarının çocuklarının niyet ve is değerlerine etkisi sebebiyle olduğunu ileri sürmüştür.

3. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada kullanılan veriler Global Entrepreneurial Monitoring (GEM) projesi tarafından derlenen, 18 ülkeden bireylerle yüz yüze görüşme yoluyla elde edilen anketlerden oluşmaktadır. Örnekleme Meksika, Brezilya, Arjantin, Kolombiya, Venezuela, Türkiye, Rusya, Güney Afrika, Malezya, Pakistan, Tayland, Polonya, Çek cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Letonya, Slovenya ve Litvanya'da yaşayan 668 kişi yer almaktadır ve ortalama olarak her ülkeden yaklaşık 36 denek bulunmaktadır. Ölçeğin planlaması; 1: Tamamen yanlış, 2: Biraz yanlış, 3: Ne yanlış ne de doğru 4: Biraz doğru, 5: Tamamen doğru şeklinde 5'li Likert ölçeğidir. Bu çalışmanın güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısına bakılmıştır. Yapılan istatistik analizi sonucunda Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.886 olarak belirlenmiştir. Bu sonuca göre ölçeğin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

GEM'in Ulusal Girişimcilik Anketinde 82 soru yer almakta olup, her ülkede yaklaşık olarak 36 deneğe yüz yüze mülakatla cevaplar derlenmekte ve Girişimcilik Çerçeve Şartları bakımından durumları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, 18 ülkeden oluşan örnekleme Güney Amerika, Gelişen Piyasalar ve Geçiş ekonomileri biçiminde gruplandırarak, bu ülkelerdeki girişimcilerin girişimcilik çevresini nasıl algıladıklarını karşılaştırmalı şekilde inceleyip, girişimcilik iklimine etki eden faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya dahil edilen ülkeler, genel karakteristiklerine göre üç gruba ayrılmış ve Tablo 1'de listelenmiştir.

Tablo 1: Çalışmada yer alan ülkeler ve bölge grupları

Güney Amerika	Gelişen Piyasalar	Geçiş Ekonomileri
Meksika	Türkiye	Polonya
Brezilya	Rusya	Çek Cumhuriyeti
Arjantin	Güney Afrika	Slovakya
Kolombiya	Malezya	Macaristan
Venezuela	Pakistan	Letonya
	Tayland	Slovenya
		Litvanya

Araştırmaya dahil edilen katılımcıların cinsiyet, yas ve bölge durumuna ilişkin demografik veriler Tablo 2`de sunulmuştur.

Tablo 2: Demografik değişkenlerin frekans ve yüzdeleri

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde	Bölge	Sıklık	Yüzde	Yas	Sıklık	Yüzde
Kadın	151	22.6	Güney Amerika	184	27.5	<-1955	136	20.4
Erkek	517	77.4	Gelişen Piyasalar	219	32.8	1956-1965	159	23.8
Toplam	668	100	Geçiş Ekonomileri	265	39.7	1966-1975	195	29.2
			Toplam	668	100	1976->	157	23.5
						Toplam	647	96.9
						Kayıp veri	21	3.1
							668	100

Araştırmaya dahil olan katılımcılardan 151 katılımcı (%22.6) kadın ve 517 katılımcı (%77.4) ise erkektir. Araştırmaya katılanların yas dağılımlarına göre ise, 136 katılımcı (%20.4) 1955 ve öncesi yıllarda doğmuş, 159 katılımcı (%23.8) 1956-1965 yılları arasında doğmuş, 195 katılımcı (%29.2) ise 1966-1975 yılları arasında doğmuş ve 157 katılımcı da (%23.5) 1976 ve sonrası yıllarda doğmuş kişilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların ülkelerinin bulunduğu gruba göre ise; 184 katılımcı (%27.5) Güney Amerika ülkelerinden, 219 katılımcı (%32.8) gelişen piyasa ülkelerinden ve son olarak 265 katılımcı ise (%39.7) geçiş ekonomileri ülkelerinde yaşayan kişilerden oluşmaktadır.

4. Bulgular

Faktör analizi, çok sayıdaki değişkenin gruplanarak, hangi değişkenin hangi faktör içinde yer alacağını belirlemek amacıyla, çok sayıda değişkenden oluşan veri setinin faktörler olarak gruplandırılması ve özetlenmesidir. Elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığının tespiti için, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi yapılmıştır.

KMO örneklem uygunluğu 0,50'den yüksek olan ve Bartlett testi de anlamlı bulunan ($p<0,05$) ifadeler analiz edilmiş ve temel bileşenler analizinde 0,50'den düşük olan faktör ağırlıkları çalışmadan çıkarılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ortaya çıkan sekiz faktörlü yapı Tablo 3'de sunulmuştur. Ankette ülkeler arası girişimcilik davranışı yönelimi boyutlarını karşılaştırmalı incelemede boyutların; “kültür” beş madde , “cinsiyet eşitliği” dört madde, “finans” dört madde, “bürokrasi” dört madde, “girişimcilik eğitimi” üç madde, “devlet destekleri” üç madde, “mülkiyet hakları” üç madde ve “profesyonel eğitim” üç madde olmak üzere toplam 29 madde bulunmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda ölçeğin açıkladığı toplam varyans %66,04'tür. Girişimcilik davranışı yönelimi boyutlarının, seçilen ülke grupları için hesaplanmış Cronbach Alpha değerleri %70,1 ile %87,2 arasında dağılmaktadır.

Tablo 3: Girişimcilik üzerine etki eden değişkenlere ait faktör analizi

FAKTÖRÜN ADI	SORU İFADESİ	FAKTÖR AĞIRLIKLARI	FAKTÖRÜN AÇIKLAYICILIĞI %	GÜVENİLİRLİK
KÜLTÜR	Benim ülkemde, milli kültür özyeterliliği, yetkinliği ve şahsi inisiyatifi önemser	0.830		
	Benim ülkemde, milli kültür girişimsel risk almayı teşvik eder	0.798		
	Benim ülkemde, milli kültür yaratıcılığı ve yenilikçiliği teşvik eder	0.746	11.903	0.872
	Benim ülkemde, milli kültür kişisel cabayla elde edilen bireysel basariyi oldukça destekler	0.740		
	Benim ülkemde, milli kültür bireyin kendi yaşamında yönettiği sorumluluklarını önemser	0.691		
CİNSİYET ESİTLİĞİ	Benim ülkemde, erkek ve kadın yeni bir işe başlamak için iyi fırsatlar yakalamada eşit şartlara sahiptir	0.779		
	Benim ülkemde, kadın ve erkek yeni bir işe başlamak için aynı düzey bilgi ve beceriye sahiptirler	0.764		
	Benim ülkemde, yeni bir iş kurmak kadınlar için sosyal olarak kabul edilebilir kariyer fırsatıdır	0.739	8.298	0.780
	Benim ülkemde, kadınların kendi kendinin işvereni olması veya yeni bir iş kurması teşvik edilir	0.656		
FİNANS	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen işletmeler için yeterli risk sermayesi fonları mevcuttur	0.774		
	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen işletmeler için yeterli özkaynak fonları mevcuttur	0.738	7.971	0.730
	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen işletmeler için yeterli şahsi fonlar mevcuttur	0.730		
	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen işletmeler için yeterli devlet sübvansiyonları mevcuttur	0.594		
BÜROKRASİ	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen işletmeler için devlet bürokrasisi, düzenlemeler ve ruhsat verme koşulları gereğinden fazla zor değildir	0.733		
	Benim ülkemde, yeni firmalar gerekli izin ve ruhsatları bir hafta içerisinde alabilirler	0.696	7.818	0.701
	Benim ülkemde, vergi ve diğer devlet düzenlemeleri yeni ve büyüyen işletmelere öngörülebilir ve uygun yollarla uygulanır	0.685		
	Benim ülkemde, vergi tutarları yeni ve büyüyen işletmeler için yük değildir	0.681		

GİRİŞİMCİLİK EGİTİMİ	Benim ülkemde, ilk ve orta eğitim pazarının ekonomi prensipleri hakkında yeterli yönlendirmeyi sağlamaktadır	0.835		
	Benim ülkemde, ilk ve orta eğitim girişimcilik ve yeni şirket kurulmasına yönelik yeterli özeni göstermektedir	0.816	7.812	0.847
	Benim ülkemde, ilk ve orta eğitim yaratıcılığı, özgüveni ve şahsi inisiyatifini teşvik eder	0.742		
DEVLET DESTEKLERİ	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen işletmeler için destek ulusal devlet politikaları için oldukça yüksek önceliğe sahiptir	0.828		
	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen işletmeler için destek yerel devlet politikaları için oldukça yüksek önceliğe sahiptir	0.796	7.571	0.788
	Benim ülkemde, devlet politikaları (kamu ihalesi vb.) yeni şirketleri mütemadiyen kayırır	0.675		
MÜLKİYET HAKLARI	Benim ülkemde, yeni ve büyüyen şirketler patent, telif hakkı ve ticari markalarının itibarlı olacağına güvenebilirler	0.850		
	Benim ülkemde, buluş yapanların mucit haklarının saygınlığı yaygın biçimde tanınmıştır	0.757	7.345	0.769
	Benim ülkemde, Entelektüel Mülkiyet Hakları kanunu etkin şekilde uygulanmıştır	0.744		
PROFESYONEL EĞİTİM	Benim ülkemde, işletmecilik ve yönetim eğitim düzeyi yeni kurulan ve büyüyen işletmeler için güzel ve yeterli altyapı sağlar	0.823		
	Benim ülkemde, mesleki, profesyonel ve sürekli eğitim sistemleri yeni ve büyüyen işletmeler için güzel ve yeterli altyapı sağlar	0.773	7.316	0.773
	Benim ülkemde, üniversiteler yeni ve büyüyen işletmeler için güzel ve iyi altyapı sağlar	0.763		
		Toplam	66.035	
		Kaiser Mayer Olkin ölçek geçerliliği	0.854	
		Bartlett Küresellik Testi	Ki Kare	4.920E3
			sd	406
			p değeri	0.000

Çalışmanın bundan sonraki izleyen bölümünde ülke grupları için, yeni kurulan ve büyümekte olan işletmelerin yeterli bankacılık hizmetleri alabilmeleri, girişimciliğin arzulanan bir kariyer seçeneği olarak görülmesi girişimciliğin yüksek bir statü olarak görülmesi algıları arasında fark bulunup bulunmadığı tek yön varyans analizi ile araştırılmıştır. Buna ek olarak, girişimcilerin yetenekli kişiler olarak algılanması, girişimcilerin medyada çoğunlukla yer bulmaları ve yeni işletmelerin pazara girişinde mevcut işletmeler tarafından pazara girişlerinin engellenmesi algıları da benzer şekilde incelenmiştir.

Yeni kurulan ve büyüyen işletmeler için iyi bankacılık hizmetleri (çek hesabı, döviz kuru işlemleri, akreditif vb.) alma kolaylığı, ülke gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 4. Ülke gruplarına göre yeni kurulan ve büyüyen işletmeler için iyi bankacılık hizmeti alma kolaylığı ölçeği ANOVA Sonuçları

Ülke Grupları	N	ort		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	P	Anlamlı Fark
Güney Amerika	181	2.61	Gruplar Arası	110.128	2	55.064	39.535	0.000*	
Gelişen Piyasalar	216	3.57	Gruplar İçi	901.128	647	1.393			GA-GP-GE
Geçiş Ekonomileri	253	3.49	Toplam	1011.255	649				
Toplam	650	3.27							

*p<0.05

Tablo 4 incelendiğinde ülke grupları ve yeni kurulan ve büyüyen işletmelerin iyi bankacılık hizmeti alma kolaylığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan istatistik analiz neticesinde Güney Amerika ülkeleri ($\bar{x}=2.61$) ile Gelişen Piyasalar ($\bar{x}=3.57$) ve Geçiş Ekonomileri ($\bar{x}=3.27$) arasında oluşan bu farkın öncelikle Gelişen Piyasalar sonra Geçiş Ekonomileri lehine olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle Gelişen Piyasalar ve Geçiş Ekonomilerinde yeni kurulmuş ve büyümekte olan işletmelerin iyi bankacılık hizmetlerine Güney Amerika ülkelerindeki yeni kurulan şirketlere göre daha kolay ulaşmaktadır.

Ülke gruplarına göre, birçok kişi girişimci olmayı kariyer seçeneği olarak arzu etmesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 5. Ülke gruplarına göre, birçok kişinin girişimci olmayı arzu edilen kariyer seçeneği olarak düşünmesi ölçeği ANOVA Sonuçları

Ulke Grupları	N	ort		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	Anlamlı Fark
Güney Amerika	184	3.23	Gruplar Arası	12.173	2	6.087	5.222	0.006*	
Gelişen Piyasalar	217	2.99	Gruplar İçi	771.61	662	1.166			GA-GE
Geçiş Ekonomileri	264	2.90	Toplam	783.783	664				
Toplam	665	3.02							

*p<0.05

Tablo 5 incelendiğinde ülke gruplarıyla birçok kişinin girişimci olmayı arzu edilen kariyer seçeneği olarak düşünmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analizi sonucunda Güney Amerika ($\bar{x}=3.23$) ülkeleri ile Geçiş ekonomileri ($\bar{x}=2.99$) arasında oluşan bu farkın Güney Amerika ülkeleri lehine olduğu belirlenmiştir. Bu durum Güney Amerika ülkelerindeki kişilerin Geçiş ekonomilerindeki kişilere göre girişimci olmayı arzu edilen bir kariyer seçeneği olarak daha yüksek düzeyde düşündüklerini göstermektedir.

Başarılı girişimcilerin yüksek statüye sahip olması, ülke gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 6. Ülke grupları ile başarılı girişimcilerin yüksek statüye sahip olması ölçeği ANOVA Sonuçları

Ülke Grupları	N	ort		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	Anlamlı Fark
Güney Amerika	184	3.68	Gruplar Arası	90.764	2	45.382	36.965	0.000*	
Gelişen Piyasalar	215	3.84	Gruplar İçi	810.289	660	1.228			GE-GA-GP
Geçiş Ekonomileri	264	3.02	Toplam	901.053	662				
Toplam	663	3.47							

*p<0.05

Tablo 6 ülke grupları ve başarılı girişimcilerin yüksek statüye sahip olması değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu raporlamaktadır. Yapılan istatistik analizi sonucunda Güney Amerika ($\bar{x}=3.68$) ülkeleri ile geçiş ekonomileri ($\bar{x}=2.61$) arasında

oluşan bu farkın Güney Amerika ($\bar{x}=2.61$) ülkeleri lehine olduğu ve Gelişen Piyasalar($\bar{x}=3.84$) ile geçiş ekonomileri arasındaki farkın ise gelişen piyasalar lehine olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle gelişen piyasa ülkeleri ve Güney Amerika ülkelerinde başarılı girişimcilerin Geçiş ekonomilerine göre daha fazla yüksek statüye sahip olacağı algılandığı tespit edilmiştir.

Girişimcilerin ehil ve becerikli bireyler olduğu hakkında birçok kişinin olumlu görüş sahibi olmasının ülke gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 7. Ülke grupları ile birçok kişinin girişimcilerin ehil ve becerikli bireyler olduğunu düşünmesi ölçeği ANOVA Sonuçları

Ülke Grupları	N	ort		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	Anlamlı Fark
Güney Amerika	183	3.42	Gruplar Arası	64.226	2	32.113	29.046	0.000*	
Gelişen Piyasalar	215	3.59	Gruplar İçi	726.373	657	1.106			GE-GA-GP
Geçiş Ekonomileri	262	2.89	Toplam	790.598	659				
Toplam	660	3.27							

*p<0.05

Tablo 7 incelendiğinde ülke grupları ile bu ülkelerde yaşayan deneklerin ülkelerinde birçok kişinin girişimcilerin ehil ve becerikli bireyler olduğu düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda Güney Amerika ($\bar{x}=3.42$) ülkeleri ile Geçiş ekonomileri ($\bar{x}=2.89$) arasında ortaya çıkan bu farkın Güney Amerika ülkeleri lehine, Gelişen Piyasalar ($\bar{x}=3.59$) ve Geçiş ekonomileri arasında oluşan farkın ise Gelişen Piyasalar lehine olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle Gelişen Piyasalarda bulunan kişilerin, Güney Amerika ve Geçiş ekonomilerinde bulunan kişilere oranla yaşadıkları toplumda bulunan girişimcilerin ehil ve nitelikli kişiler olarak algıladıklarını belirlenmiştir.

Ülke grupları, güncel medyada sık sık başarılı girişimciler konusunda haberler görülmesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 8. Ülke grupları ile ülkemde, başarılı girişimciler hakkında güncel medyada sık sık haberler görürsünüz ölçeği ANOVA Sonuçları

Ülke Grupları	N	ort		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	Anlamlı Fark
Güney Amerika	183	3.19	Gruplar Arası	51.661	2	25.831	21.450	.000*	
Gelişen Piyasalar	214	3.53	Gruplar İçi	789.962	656	1.204			
Geçiş Ekonomileri	262	2.87	Toplam	841.624	658				GE-GA-GP
Toplam	659	3.17							

*p<0.05

Tablo 8’de ülke grupları arasında kişilerin başarılı girişimciler hakkında güncel medyada sıklıkla haberler görülmesi algısıyla ilgili istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda Gelişen Piyasalarla ($\bar{x}=3.53$) Geçiş Ekonomileri ($\bar{x}=2.87$) arasındaki farkın Gelişen Piyasalar lehine, benzer şekilde Gelişen Piyasalarla Güney Amerika ($\bar{x}=3.19$) ülkeleri arasındaki farkın da gelişen piyasalar lehine olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, Gelişen piyasalarda bulunan kişilerin, Güney Amerika ve Geçiş Ekonomilerinde bulunan kişilere oranla daha sık başarılı girişimcilik örneklerini medya kanallarında gördükleri tespit edilmiştir.

Yeni kurulan ve büyümekte olan işletmelerin piyasada mevcut işletmeler tarafından adaletsiz biçimde engellenmeden piyasaya girebilmelerinin ülke gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 9. Ülke grupları ile ülkemde, yeni kurulan ve büyüyen işletmeler mevcut işletmeler tarafından adaletsiz şekilde blok edilmeden piyasaya girebilirler ölçeği ANOVA Sonuçları

Ülke Grupları	N	ort		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	Anlamlı Fark
Güney Amerika	180	2.47	Gruplar Arası	13.897	2	6.949	6.066	.002*	
Gelişen Piyasalar	213	2.33	Gruplar İçi	725.096	633	1.145			
Geçiş Ekonomileri	243	2.68	Toplam	738.994	635				GP-GE
Toplam	636	2.50							

*p<0.05

Ülke grupları arasında yeni kurulan ve büyümekte olan işletmelerin mevcut işletmeler tarafından piyasaya girişlerinin adaletsiz biçimde engellenmesi algısı hakkında istatistiksel

olarak anlamlı bir farklılığın olduğu Tablo 9'da görülmektedir. Yapılan istatistik analiz sonucunda Geçiş ekonomileri ($\bar{x}=2.68$) ile Gelişen Piyasalar arasında ortaya çıkan bu farkın ($\bar{x}=2.47$) Geçiş ekonomileri lehine olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, geçiş ekonomilerinde yeni kurulan işletmelerin piyasaya girişlerinin mevcut işletmeler tarafından adaletsiz şekilde engellenmeden sağlanması Gelişen piyasalara göre daha kolaydır.

5. Sonuç

Bu çalışma Türkiye'yi de kapsayan ve ekonomik gelişme yapıları benzerlikler gösteren ve Gelişen piyasalar, Geçiş ekonomileri ve Güney Amerika ülkeleri şeklinde üç ana gruba ayrılan 18 ülkedeki girişimcilik faaliyetlerine etki eden faktörleri ve gruplar arasındaki farklılıkları karşılaştırmalı inceleyen ilk çalışmadır. Çalışmada Global Entrepreneurship Monitor tarafından dünyada birçok ülkeyi kapsayan veriler kullanılmış olup, Türkiye bu konsorsiyuma 2006 yılında katılmıştır.

Çalışmanın istatistiksel analiz kısmında GEM'in 88 sorudan oluşan özgün anket verileri kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda, 29 sorudan oluşan 8 faktör belirlenmiştir. Bu faktörler; kültür, cinsiyet eşitliği, finans, bürokrasi, girişimcilik eğitimi, devlet destekleri, mülkiyet hakları ve profesyonel eğitim şeklinde sıralanabilir.

Ülkelerin sahip olduğu kültürel yapı, bireylerin dünyayı algılama biçimi ve yaşama tarzına önemli derecede etki etmektedir. Çalışmada kültürel açıdan bireylerin ozyeterliliği, girişimsel olarak risk alma ve yenilikçiliği teşvik etmesi, kişisel cabayla elde edilen bireysel başarıya yüksek düzeyde destek vermesi, incelenen ülkelerin önemsedikleri alanlar olarak belirlenmiştir.

Erkek ve kadın girişimcilerin, yeni bir iş kurmada eşit fırsata sahip olmaları, aynı düzeyde bilgiye sahip olmaları ve kadınların kendi işini kurmasının toplum tarafından teşvik edilmesi önemli faktörler olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Bununla beraber, risk sermayesi ve hisse senedi fonlarının yeni kurulan ve büyüyen işletmeler için önemli bir faktör olduğu algılanmaktadır. Latin Amerika ülkelerinde risk sermayesi ve hisse senedi endüstri büyümesi, topluma sağladığı faydalar sebebiyle oldukça önemlidir ve Latin Amerikan ülkeleri özellikle risk sermayesinin pozitif etkilerinden faydalanabileceği Lerner ve ark (2014) tarafından vurgulanmıştır. Latin Amerika'da 2008-2013 yılları arasında gerçekleştirilen risk sermayesi/hisse senedi yatırımlarının sadece %3'lük oranı yeni kurulan şirketlere yapılan risk sermayesi yatırımlarıdır (Lerner ve ark; 2014, 10). Risk sermayesi ve hisse senedi piyasalarının varlığı finansal piyasaların gelişmesi ile bağlantılıdır. Eurostat verilerine (2009) göre geçiş ekonomilerindeki risk sermayesi yatırımları eski 15 Avrupa ülkesi ortalamasından

çok düşüktür. Araştırmalar Polonya, Macaristan ve Çek cumhuriyeti gibi ülkelerdeki risk sermayesi girişimlerinin çok az olduğunu raporlamıştır (Trbovich, Malesevic, ve Miljkovic;2014, 103).

Bürokratik uygulamaların girişimciliği negatif etkilediği bilinmektedir. Çalışmaya konu olan ülkelerdeki bireyler de bürokratik uygulamaların azlığı ve yeni is kurma girişimlerinde kolaylıkla ve kısa sürelerde ruhsat almayı önemsediklerini belirtmişlerdir. Çalışmanın sağladığı bu kanıt Sorensen'in (2007) bulgularını desteklemektedir.

İlk ve orta eğitimde, bireylerin piyasa prensiplerini edinmeleri konusunda yeterli yönlendirmenin yapılması, yeni şirket kurmada yeterli özeni gösteren bir yapının varlığı, bu eğitim düzeyinin yenilikçiliği, özgüveni ve kişisel inisiyatif kullanmayı teşvik etmesi gelişen piyasalarda önemli algılandığı bulunmuştur.

Buna ek olarak, girişimcilik konusunda devletin yeni kurulan şirketlere sağladığı destekler, mülkiyet haklarının korunması ve üniversitelerde profesyonel olarak işletme ve yönetim eğitiminin verilmesi önemli görülen faktörlerden bulunmuştur.

Çalışmanın bulguları, yeni kurulan işletmelere gelişen piyasalarda, geçiş ekonomileri ve güney Amerika ülkelerine göre daha iyi bankacılık hizmeti sunulduğunu göstermektedir. Ayrıca, güney Amerika ülkelerindeki bireylerin geçiş ekonomilerindeki oranla girişimciliği daha fazla arzuladıkları ve bir kariyer seçeneği olarak gördükleri belirlenmiştir. Buna ek olarak, gelişen piyasalarda diğer gruplara oranla, girişimcilik yüksek statü sahibi oldukları ve nitelikli ve becerikli özelliklere sahip olduklarına dair kanıtlar sağlanmıştır.

Son olarak, özellikle geçiş ekonomilerinde yeni kurulan işletmelerin pazara girişlerinin mevcut işletmeler tarafından engellendiği yönünde diğer gruplara göre daha yüksek bir algı farklılığı tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Arenius, P. and Minniti, M. (2005). Perceptual variables and nascent Entrepreneurship, *Small Business Economics*, 24, 233-247.
- Amorós, J.E., Felzensztein, C., Gimmon, E. (2013). Entrepreneurial opportunities in peripheral versus core regions in Chile, *Small Business Economics*, Volume 40, Issue 1, 119-139
- Bosma, N. and Schutjens, V. (2007). Linking Regional Conditions to Individual Entrepreneurial Behavior. Paper presented at the Babson Conference 2007, Madrid
- Bosma, N. and Harding, R. (2007). Global Entrepreneurship: GEM 2006 Summary Results. Babson Park, M.A.: Babson College and London, U.K.: London Business School
- Black S.E. and Strahan, P.E. (2002). Entrepreneurship and Bank Credit Availability, *The Journal of Finance*, 17(6), 2807-2833.
- Entrepreneurship and innovation; the path to growth in Latin America, Ernst and Young, 2010.
- Giacomin, O., Janssen, F., Pruett, M., Shinnar, R. S., Llopis, F., & Toney, B. (2011). Entrepreneurial intentions, motivations and barriers: Differences among American, Asian and European students. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 7(2), 219-238.
- Gorji, M.B., Rahimian, P. (2011). The Study of Barriers to Entrepreneurship in Man and Woman. *Australian Journal of Business and Management Research*, 1(9), 31-36.

- Güney, S. ve Nurmakhmatuly, A. (2007). Kültürün girişimciliğe etkisi: Kazakistan ve Türkiye üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik kültürlerarası araştırma, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(18), 62-86.
- Halaby, C. N. (2003) Where job values come from: Family and schooling background, cognitive ability, and gender. *American Sociological Review*, 68: 251–278.
- Huggins, R., Thompson, P. (2014). Culture, entrepreneurship and uneven development: a spatial analysis. *Entrepreneurship & Regional Development*, 26(9-10), 726-752.
- Huggins, R., Thompson P. (2016). Socio-Spatial Culture and Entrepreneurship: Some Theoretical and Empirical Observations. *Economic Geography*: 92:3, 269-300, DOI: 10.1080/00130095.2016.1146075
- Jesper B. Sørensen, J.B. (2007). Bureaucracy and Entrepreneurship: Workplace Effects on Entrepreneurial Entry, *Administrative Science Quarterly*. Vol. 52, 387-412.
- Karadeniz, E., Yılmaz, O. (2009). Entrepreneurial Activities in Turkey: An international comparison using GEM data, *Bogazici Journal*, Vol. 23, (1-2), 19-36.
- Lerner, J., Leamon, A., Tighe, J., and Garcia-Robles, S. (2014). Adding value through venture capital in Latin America and the Caribbean, Harvard Business School, Working Paper, 15-024.
- Romaní. G., Atienza. M. and Amorós J. E. (2009) Financing entrepreneurial activity in Chile: scale and scope of public support programs, *Venture Capital*, 11:1, 55-70.
- Reynolds, P., Bosma, N., Autio, E., Hunt, S., Bono, N.D., Servais, I., Lopez-Garcia, P., and Chin, N. (2005). Global Entrepreneurship Monitor: Data Collection Design and Implementation, 1998–2003, *Small Business Economics*, 24: 205–231.
- Smallbone, D., Welter, F. (2012). Cross-border entrepreneurship. *Entrepreneurship and Regional Development*, 24(3-4), 95-104.
- Smallbone. D., Welter F., Ateljevic. J., (2014). Entrepreneurship in emerging market economies: Contemporary issues and perspectives, *International Small Business Journal*, Vol. 32(2) 113–116.
- Sternberg. R. (2012) Do EU regional policies favor regional entrepreneurship? Empirical evidence from Spain and Germany, *European Planning Studies*, 20:4, 583-608.
- Tamásy, C. (2006) Determinants of regional entrepreneurship dynamics in contemporary Germany: A conceptual and empirical analysis, *Regional Studies*, 40(4), 365-384.
- Trbovic. A., Malešević. A.D. Miljković. J. (2014) The role of venture capital in economic transition in Serbia Original scientific paper.
- Verheul, I., Van Stel, A., and Thurik, R. (2006). Explaining female and male entrepreneurship at the country level, *Entrepreneurship & Regional development*, 18(2), 151-183.
- Wennekers, S., Uhlaner, L.M., and Thurik R. (2002). Entrepreneurship and Its Conditions: A Macro Perspective, *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1: 25-64